

การพัฒนากิจกรรมและองค์ความรู้ในวัตรกรรมการการสื่อสารเชิงพุทธ เพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย*

THE DEVELOPMENT OF INNOVATIVE BUDDHISM-RELATED COMMUNICATION ACTIVITIES AND KNOWLEDGE TO PROMOTE MEDIA LITERACY AMONG THAI YOUTH

ธันนชัย พัฒนะสิงห์¹, ภัทรฤทัย ลุนสำโรง², นพวรรณ ทະวะลัย³, ภูซงค์ มัชฌิโม⁴ และ บุญรัตน์ อดุส่าห์⁵

Thananchai Pattanasing¹, Patruthai Lunsomrong², Noppawan Thawalai³, Puchong Matchimo⁴
and Boonyarat Utsa⁵

¹⁻⁴วิทยาลัยนครราชสีมา

¹⁻⁴Nakhonratchasima College, Thailand

⁵มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

⁵Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Corresponding Author's Email: thananchai@nmc.ac.th

วันที่รับบทความ : 19 มกราคม 2569; วันที่แก้ไขบทความ 24 มกราคม 2569; วันที่ตอบรับบทความ : 26 มกราคม 2569

Received 19 January 2026; Revised 24 January 2026; Accepted 26 January 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ได้แก่ 1) เพื่อพัฒนากิจกรรมและองค์ความรู้ในวัตรกรรมการการสื่อสารเชิงพุทธ 2) เพื่อสร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้ในวัตรกรรมการการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย และ 3) เพื่อประเมินชุดกิจกรรมดังกล่าว โดยใช้การวิจัยแบบผสมผสาน ได้แก่ การวิจัยแบบมีส่วนร่วม การวิจัยเชิงปฏิบัติการ และการวิจัยเชิงคุณภาพ ร่วมกับการวิจัย

Citation:

* ธันนชัย พัฒนะสิงห์, ภัทรฤทัย ลุนสำโรง, นพวรรณ ทະวะลัย, ภูซงค์ มัชฌิโม และ บุญรัตน์ อดุส่าห์. (2569).

การพัฒนากิจกรรมและองค์ความรู้ในวัตรกรรมการการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย.

วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 4(1), 455-472.

Thananchai Pattanasing, Patruthai Lunsomrong, Noppawan Thawalai, Puchong Matchimo and Boonyarat Utsa. (2026). The Development Of Innovative Buddhism-Related Communication Activities And Knowledge To Promote Media Literacy Among Thai Youth. Journal of Interdisciplinary Social Development, 4(1), 455-472.;

DOI: <https://doi.org/10.>

Website: <https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/>

เชิงบรรยาย ขั้นตอนการดำเนินงานเริ่มจากการพัฒนากิจกรรมและองค์ความรู้ จากนั้นจัดสนทนากลุ่ม โดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 14 คน และสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 14 รูปหรือคน เพื่อสร้างชุดกิจกรรม แล้วนำไปฝึกอบรมกลุ่มตัวอย่าง พร้อมเก็บข้อมูลเชิงปริมาณก่อนและหลังการอบรมเพื่อวิเคราะห์ผล และสรุปอภิปรายผลเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1) ได้พัฒนากิจกรรมและองค์ความรู้นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธจาก 2 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนมัธยมศึกษาจุลฉิมศิรีสะเกษ และโรงเรียนสุรินทร์ราชมงคล โดยสังเคราะห์เป็นแม่แบบ 8 ประเด็น คือ การใช้หลักธรรมในการบริหาร การมีส่วนร่วม การใช้เทคโนโลยี กระตุ้นให้รู้คิด ทำให้ดูเป็นตัวอย่าง ประสานความร่วมมือ การคัดเลือกบุคคลตามเงื่อนไข และใช้หลักกัลยาณมิตร 2) ได้สร้างชุดกิจกรรมและนำไปใช้ในอำเภอน้อย จังหวัดอยุธยา ประกอบด้วยกิจกรรมการสื่อสารเพื่อการเรียนการสอนเชิงพุทธ การสื่อสารในสังคมเชิงพุทธ การสื่อสารเพื่อการดำเนินชีวิตเชิงพุทธ และกิจกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมเพื่อรู้เท่าทันสื่อ 3) ผลการประเมินพบว่าชุดกิจกรรมอยู่ในระดับมากทุกด้าน ได้แก่ ด้านวิทยากร ด้านสถานที่/เวลา/อาหาร ด้านการบริการของเจ้าหน้าที่ และด้านความรู้ความเข้าใจ

คำสำคัญ: การพัฒนากิจกรรมและองค์ความรู้นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ, รู้เท่าทันสื่อ, เยาวชนไทย

Abstract

This study pursued three objectives: (1) to develop activities and a body of knowledge pertaining to a Buddhist-based communication innovation; (2) to construct an activity package grounded in Buddhist communication innovation to enhance Thai youths' media literacy; and (3) to evaluate the effectiveness of the proposed activity package. A mixed-methods research design was employed, integrating participatory research, action research, and qualitative research, together with a descriptive research approach. The research process began with the development of activities and the associated knowledge base. Subsequently, a focus group discussion was conducted to formulate the activity package. The package was then implemented through a training program for the target group. Quantitative data were collected before and after the training to assess

outcomes, followed by descriptive analysis and interpretive discussion of the findings.

The results indicated that: (1) activities and a knowledge framework for Buddhist-based communication innovation were developed based on data derived from two schools—Chulmani Srisaket Secondary School and Surin Rajamongkol School. The synthesis yielded an eight-component prototype comprising: (a) applying Buddhist principles in administration, (b) stakeholder participation, (c) integrating technology in communication, (d) stimulating critical and reflective thinking, (e) modeling desirable practices, (f) fostering collaboration and coordination, (g) selecting participants according to specified criteria, and (h) applying the principle of *kalyāṇamitta* (spiritual friendship). (2) An activity package was created and implemented in Wang Noi District, Ayutthaya Province, consisting of four key activities: Buddhist-oriented communication for teaching and learning, Buddhist-oriented communication in social contexts, Buddhist-oriented communication for daily life, and an innovation-driven activity aimed at strengthening media literacy among Thai youth. (3) Evaluation findings revealed that the overall quality of the activity package was rated at a high level across all dimensions, including trainers, venue/time/food arrangements, staff services, and participants' knowledge and understanding.

Keywords: The Development of Innovative Buddhism-related Communication Activities , Knowledge to Promote Media Literacy, Thai Youth

บทนำ

การสื่อสารเป็นกลไกสำคัญในการเผยแพร่ประติษฐานกรรมทางสังคม แนวคิด ความเชื่อ ค่านิยม และอุดมการณ์ หรือในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า ทิฐฐิ (ธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2543) : 735-736) ซึ่งล้วนต้องอาศัยการสื่อสารเพื่อกระจายไปสู่สังคม รวมถึงการขยายสู่สังคมอื่น ๆ ในพระพุทธศาสนายังกล่าวถึงโยนิโสมนสิการและอโยนิโสมนสิการ อันเป็นกระบวนการสื่อสารภายในตนเองของบุคคล โดยชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างการสื่อสารกับตนเองกับการ

บรรลุลหกรรม พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญโยนิโสมนสิการว่าเป็นเหตุปัจจัยที่ช่วยละอกุศลและทำ
กุศลให้เจริญ (ข.อิตติ. (ไทย) 25/16/360) และมีนัยต่อการระงับอาสวะทั้งที่ยังไม่เกิดและที่เกิด
แล้วให้เสื่อมไป (ม.มฺ. (ไทย) 12/15/18) รวมถึงเป็นปัจจัยเกื้อหนุนต่อการบรรลุประโยชน์สูงสุด
ของผู้ปฏิบัติ (ข.อิตติ. (ไทย) 25/16/360)

ในปัจจุบัน สื่อมวลชนมีบทบาทต่อการรับรู้ข่าวสารของประชาชนเพิ่มขึ้น จากความก้าวหน้าของสื่อใหม่ เช่น อินเทอร์เน็ต ระบบโทรคมนาคม และเทคโนโลยีดิจิทัล ส่งผลให้ผู้รับสารเข้าถึงข้อมูลได้กว้างและรวดเร็ว อย่างไรก็ตาม สภาพดังกล่าวทำให้การกำกับเนื้อหาที่ไม่พึงประสงค์ทำได้ยากขึ้น อีกทั้งความซับซ้อนของสื่ออาจกระทบต่อกลุ่มที่ยังขาดความพร้อมในการกลั่นกรองข้อมูล จนนำไปสู่การรับสารหรือถูกโน้มน้าวในทางที่ไม่เหมาะสม ด้วยเหตุนี้ สังคมจึงควรส่งเสริมความรู้และทักษะในการเปิดรับสื่ออย่างมีประสิทธิภาพ หรือการรู้เท่าทันสื่อ (Media Literacy) เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันทางปัญญาให้แก่ผู้รับสาร โดยเฉพาะเยาวชน

การสื่อสารธรรมในยุคปัจจุบันจึงเป็นประเด็นที่ต้องพิจารณาอย่างรอบด้าน ท่ามกลางกระแสวัตถุนิยมและการขยายตัวของสื่อสมัยใหม่ (New Media) ที่กระจายข่าวสารได้รวดเร็วและกว้างไกล ทำให้ความสามารถทางการสื่อสารเป็นสมรรถนะจำเป็นต่อการประกาศศาสนา แต่คำถามสำคัญคือการเลือกบทบาทของการสื่อสาร ประเภทสื่อ และลักษณะสารให้เหมาะสม ซึ่งยังต้องอาศัยการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม (กาญจนา แก้วเทพ และ นิคม ชัยชุมพล, 2555 : 16) นอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับบริบทของผู้ส่งสาร ผู้รับสาร ตัวสื่อ ตัวสาร กาละ/เวลา เทศะ/พื้นที่ และบรรยากาศทางจิตวิทยา โดยเป้าหมายของการสื่อสารมีส่วนกำหนดทิศทางการเลือกกลยุทธ์และกระบวนการสื่อสาร (กาญจนา แก้วเทพ และ นิคม ชัยชุมพล, 2555 : 16) อีกทั้งทฤษฎีสื่อสารมวลชนเป็นศาสตร์ที่ก่อรูปภายหลังและมีความเชื่อมโยงกับองค์ความรู้เดิมจากหลายสาขา (กาญจนา แก้วเทพ, 2554 : 21) ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงศึกษาทั้งแนวทางพระพุทธศาสนาและทฤษฎีการสื่อสารร่วมสมัย โดยเลือกวิเคราะห์วิธีการสื่อสารธรรมสู่คนรุ่นใหม่ของพระไพศาล วิสาโล ซึ่งมีบทบาทต่อการสื่อสารธรรมในสังคมสมัยใหม่

ขณะเดียวกัน บริบทศตวรรษที่ 21 ทำให้เยาวชนจำนวนหนึ่งห่างไกลกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาและไม่คุ้นเคยต่อการสวดมนต์หรือการฝึกสมาธิ จึงควรมีแนวทางส่งเสริมสมาธิและกิจวัตรพื้นฐาน เช่น การไหว้พระสวดมนต์ เพื่อเป็นฐานของการเรียนรู้และความเป็นพุทธมามกะในอนาคต (สมสุข นิธิอุทัย, 2554 : 123) การสื่อสารยังสัมพันธ์กับการถ่ายทอดความหมายผ่านรูปแบบการนำเสนอที่หลากหลาย และมืองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ ผู้ส่งสาร สาร ช่องทาง และผู้รับสาร ซึ่งการใช้ภาพก็มีบทบาทต่อการสร้างความเข้าใจระหว่างสังคมต่าง

ภาษา นอกจากนี้การสื่อสารแม้เป็นกลาง แต่ผลลัพธ์ขึ้นอยู่กับแนวคิดและเป้าหมายการนำไปใช้ โดยการสื่อสารในพระพุทธศาสนามุ่งประโยชน์สุขของชนจำนวนมากและสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงสังคมในทางที่เกื้อกูล (ทัศนีย์ เจนวิถีสุข, 2554 : 78) อย่างไรก็ตาม สังคมร่วมสมัยยังเผชิญปัญหาความเหลื่อมล้ำและความต้องการพื้นฐานที่ต้องได้รับการพัฒนาอย่างเหมาะสม (บุญทัน ดอกไธสง, 2547 : 178) รวมถึงความเสี่ยงด้านอาชญากรรมและค่านิยมที่กดทับความเป็นมนุษย์ (ปิยโสภณ, 2551 : 1-3) ซึ่งพุทธทาสภิกขุเสนอว่าธรรมะเป็นเงื่อนไขการอยู่รอดของมนุษย์ และความยึดมั่นถือมั่นเป็นรากสำคัญของความทุกข์ที่ต้องรู้เท่าทัน (พุทธทาสภิกขุ, 2542 : 100) โดยสติและปัญญาควรทำงานร่วมกันเพื่อป้องกันเหตุแห่งความเสื่อมและส่งเสริมเหตุแห่งความเจริญ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2542)

ดังนั้น ผู้วิจัยและคณะจึงสนใจพัฒนากิจกรรมและองค์ความรู้วัตรกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย เพื่อเป็นแนวทางการสื่อสารและส่งเสริมการรู้เท่าทันสื่ออย่างยั่งยืนในอนาคตจากที่กล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยและคณะมีความสนใจศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนากิจกรรมและองค์ความรู้วัตรกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทยเพื่อเป็นแนวทางในการสื่อสารของเยาวชนไทยในอนาคตและเพื่อสร้างสร้างความรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทยอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนากิจกรรมและองค์ความรู้วัตรกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ
2. เพื่อสร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้วัตรกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย
3. เพื่อประเมินชุดกิจกรรมองค์ความรู้วัตรกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับเยาวชนไทยพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญต่อเด็กและเยาวชน เพราะแม้อายุน้อยก็มีศักยภาพพัฒนาตนและทำความดีได้เท่าเทียมผู้ใหญ่ เยาวชนที่ดีตามหลักพุทธธรรมคือ สัตบุรุษ ซึ่งช่วยทำให้สังคมน่าอยู่และเพิ่มคนดีในโลก ในพระพุทธศาสนาใช้คำเรียกเยาวชนหลากหลาย เช่น เด็ก กุลบุตร กุลธิดา ยูวา-ยุวตี และบุตรธิดา ตามกฎหมาย

เยาวชนหมายถึงผู้มีอายุเกิน 10 ปีแต่ไม่ถึง 18 ปี (ไม่รวมผู้บรรลุนิติภาวะด้วยการสมรส) รัฐส่งเสริมการพัฒนาเยาวชนผ่านหลักสูตรศีลธรรมและสื่อที่เหมาะสม เพราะเยาวชนคือรากฐานและอนาคตของสังคม

แนวคิดการสื่อสารตะวันตกสมัยใหม่มองว่าการสื่อสาร เป็นกลไกสำคัญที่ช่วยขับเคลื่อนการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงของสังคม การสื่อสารคือกระบวนการถ่ายทอด/แลกเปลี่ยนข่าวสาร ความคิด และความรู้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันระหว่างผู้ส่งและผู้รับ องค์ประกอบหลักของการสื่อสารมี 4 ส่วน ได้แก่ ผู้ส่งสาร สาร ช่องทาง/สื่อ และผู้รับสาร ทฤษฎีการสื่อสารอธิบายปรากฏการณ์ที่ผ่านการตรวจสอบและยอมรับแล้ว โดยแบ่งรูปแบบการสื่อสารตามจำนวนผู้ร่วมสื่อสารตั้งแต่ภายในตัวบุคคลถึงมวลชน

แบบจำลองสำคัญ ได้แก่ Shannon-Weaver (เชิงเส้น), Lasswell (ใครพูดอะไรผ่านช่องทางใดถึงใครเกิดผลอะไร), และ Berlo SMCR (ผู้ส่ง-สาร-ช่องทาง-ผู้รับ)

แนวคิดการสื่อสารในพระพุทธศาสนาแม้ไม่มีศัพท์การสื่อสาร โดยตรงในพระไตรปิฎก แต่มีพฤติกรรมสื่อสารธรรมปรากฏในรูปคำสอนและการปฏิบัติ การสื่อสารธรรมมุ่ง 2 เป้าหมาย คือ เพื่อพ้นทุกข์ และเพื่ออยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข (สังฆธรรม-จริยธรรม) พระพุทธศาสนาอธิบายช่องทางชีวิตผ่าน ทวาร คือ รับรู้ด้วยทวาร 6 และแสดงออกด้วยทวาร 3 (กาย วาจา ใจ) คล้ายแนวคิด SMCR แต่ครอบคลุม ใจ ด้วย วิธีสื่อสารธรรมของพระพุทธเจ้า ปรับตามอุปนิสัยผู้ฟัง ใช้ทั้งการสนทนา ถาม-ตอบ อุปมา นิทาน การสื่อสารเชิงรุก และบางครั้งใช้ปาฏิหาริย์เพื่อเปิดใจผู้รับสาร หลักการสอนสำคัญคือ เทศนาวิธี 4 ได้แก่ ชี้แจงให้ชัด ชวนให้ปฏิบัติ เราให้กล้า และปลุกให้สำนึก เพื่อให้เข้าใจและนำไปใช้ได้จริง

สื่อโซเชียลเน็ตเวิร์คคือเครือข่ายสังคมออนไลน์ที่ให้ผู้ใช้งานโปรไฟล์ เชื่อมโยงความสัมพันธ์ และแลกเปลี่ยนข้อมูล ความคิด รูปภาพ วิดีโอได้อย่างรวดเร็ว เป็นแพลตฟอร์มชุมชนออนไลน์ที่รวมคนที่มีความสนใจคล้ายกัน สามารถสร้างกลุ่มและกำหนดความเป็นส่วนตัวได้ บริการมักมีฟังก์ชันสื่อสารหลากหลาย เช่น แชท ส่งข้อความ อีเมล อัปโหลดสื่อ และบล็อก โดยนิยมใช้ Facebook Line Twitter Instagram YouTube เป็นต้น เครือข่ายสังคมออนไลน์ยังช่วยเชื่อมการสื่อสารทั้งภายในและภายนอกองค์กรได้มีประสิทธิภาพ ลดปัญหาข้อความบิดเบือนและเพิ่มความรวดเร็ว ประเภทของสื่อโซเชียลเน็ตเวิร์คแบ่งได้ 7 แบบ เช่น สร้างตัวตน นำเสนอผลงาน ความสนใจร่วมกัน ทำงานร่วมกัน โลกเสมือนจริง เครือข่ายอาชีพ และ P2P

สรุปได้ว่า เยาวชนไทยคือรากฐานของสังคม มีศักยภาพพัฒนาตนและทำความดีได้ตามหลักพุทธธรรม โดยใช้ การสื่อสาร เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความเข้าใจและการเปลี่ยนแปลงทั้งในตนเองและสังคม ในขณะที่แนวคิดตะวันตกเน้นการสื่อสารผ่านผู้ส่ง-สาร-ช่องทาง-ผู้รับ ขณะที่พุทธศาสนาเน้นทวาร 6 รับรู้และทวาร 3 แสดงออก (กาย วาจา ใจ) เพื่อพ้นทุกข์และอยู่ร่วมกันอย่างสันติ รวมทั้งในยุคโซเชียลเน็ตเวิร์ค เยาวชนสามารถใช้แพลตฟอร์มออนไลน์เชื่อมโยงกัน แลกเปลี่ยนความรู้และค่านิยมที่ดีได้รวดเร็ว จึงควรส่งเสริมการใช้สื่ออย่างสร้างสรรค์ควบคู่ศีลธรรมเพื่อพัฒนาสังคมให้น่าอยู่ โดยมีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. สำราญ สมพงษ์ (2559) ศึกษาเรื่องการสื่อสารเพื่อสันติภาพในสื่อออนไลน์ตามแนวทางพุทธสันติ พบว่า “วาจาสุภาสิต” เป็นหลักสำคัญในการสื่อสารอย่างสันติ มีองค์ประกอบ 5 ประการ ได้แก่ เหมาะกาล จริง ไพเราะ ประสานประโยชน์ และประกอบด้วยเมตตา รวมถึงหลักการพิจารณาเงื่อนไข 6 กรณีในการใช้ถ้อยคำของพระพุทธเจ้า อีกทั้งเสนอโมเดล “14 ส.” เพื่อสะท้อนการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ที่นำไปสู่สันติสุข

2. ปณัชนา สีสายุทธ (2558) ศึกษาการสื่อสารทางการเมืองเพื่อสันติเชิงพุทธบูรณาการ พบว่าการสื่อสารทางการเมืองถูกใช้เป็นเครื่องมือขยายความขัดแย้ง โดยอาศัยวาทนาและอวาทนาในการสร้างความแตกแยกและความเกลียดชัง แต่หลักธรรมทางพุทธศาสนาสามารถเป็นแนวทางสร้างสันติและความสามัคคีของสังคมได้

3. สายน้ำผึ้ง รัตนงาม (2557) ศึกษาพุทธวิธีการรู้เท่าทันสื่อโทรทัศน์ในสังคมไทย พบว่าการรู้เท่าทันสื่อเชิงพุทธดำเนินตาม Diamond Model โดยใช้สติสัมปชัญญะร่วมกับการคิดวิเคราะห์ตามโยนิโสมนสิการ อิทัปปัจจยตา ไตรลักษณ์ และกาลามสูตร และนำไปสู่การพัฒนาผู้รับสาร 3 ด้าน คือ ศील สมาธิ และปัญญา

4. กิตติมา สุรสนธิ (2555) ศึกษาการรู้เท่าทันสื่อกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุ 25-27 ปี เปิดรับข้อมูลการเมืองจากโทรทัศน์มากที่สุด (5-6 ครั้ง/เดือน) และนิยมเนื้อหาการเลือกตั้ง ผู้มีการศึกษามากกว่าปริญญาตรีมีการเปิดรับข่าวสารและการรู้เท่าทันสื่อน้อยกว่ากลุ่มปริญญาตรี ขณะที่ผู้ตัดสินใจทางการเมืองด้วยการหาข้อมูลจากสื่อมีการเปิดรับข่าวสารและรู้เท่าทันสื่อสูงกว่า

5. อัญชลี เอกศาสตร์ (2554) ศึกษาการแสวงหาข่าวสารการเมืองผ่านเฟซบุ๊กและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของคนกรุงเทพฯ พบว่าสื่อที่เปิดรับมากที่สุดคือโทรทัศน์ โดยกลุ่มต่ำกว่าปริญญาตรีเปิดรับอินเทอร์เน็ตน้อยที่สุด และกลุ่มปริญญาตรีขึ้นไปเปิดรับวิทยุน้อยที่สุด

เนื่องจากอินเทอร์เน็ตต้องใช้ทักษะและต้นทุนสูง สอดคล้องแนวคิด Technology Determinism ที่เชื่อว่าผู้ใช้สื่อใหม่ต้องมีความรู้และความพร้อมทางเทคโนโลยี

6. ทศนีย์ เจนวินวิธ (2554) ศึกษาการสื่อสารเชิงพุทธกับการเปลี่ยนแปลง พบว่าการเปลี่ยนแปลงสังคมได้รับอิทธิพลสูงจากการสื่อสารมวลชน ขณะเดียวกันการสื่อสารกับตนเอง และกับผู้อื่นมีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรม โดยเสนอรูปแบบ “โปรโตโมสะ + โยนิโสมนสิการ + การปฏิบัติในศีล สมาธิ ปัญญา” ซึ่งนำไปสู่ปัญญาและประโยชน์ทั้งต่อตนเอง และสังคม

7. ดวงพร คำณวนวัฒน์, พรทิพย์ อุศุภรัตน์ และนิยะนันท์ สำเภาเงิน (2552) ศึกษาการสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลงสังคมกรณีลดความเสี่ยงโรคในชุมชนชียนาถ พบว่าการสื่อสารหลายระดับช่วยผลักดันการเปลี่ยนแปลงได้ ตั้งแต่การสื่อสารภายในบุคคล การสื่อสารกลุ่ม และการสื่อสารมวลชนในชุมชน และสะท้อนว่าสุขภาพเป็นความรับผิดชอบร่วม โดย “กำลังคน” และ “การสื่อสาร” เป็นองค์ประกอบสำคัญของการขับเคลื่อนงานสุขภาพ

8. วิโรจน์ ศรีหิรัญ (2551) ศึกษาความรู้เท่าทันหนังสือพิมพ์ของประชาชนในกรุงเทพฯ พบว่าภาพรวมอยู่ระดับปานกลาง โดยความเข้าใจเกี่ยวกับหนังสือพิมพ์อยู่ปานกลาง แต่ทักษะการวิเคราะห์สื่ออยู่ในระดับต่ำ และพบว่าปัจจัยอายุและการศึกษามีผลต่อการรู้เท่าทันสื่อ รวมถึงผู้เปิดรับหนังสือพิมพ์ระดับปานกลาง (3-4 วัน/สัปดาห์) มีความรู้เท่าทันมากกว่า

9. พัทธพร มะลิสุวรรณ (2550) ศึกษากระบวนการสื่อสารในการขัดเกลาทางสังคม ของนักเรียนนายร้อยฯ พบว่าการสื่อสารทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง 3 ด้าน ได้แก่ พุทธิพิสัย เจตพิสัย และทักษะพิสัย อีกทั้งการสื่อสารมีผลต่อองค์กรทั้งในด้านสนับสนุนและเป็นอุปสรรค และสะท้อนว่าการสื่อสารเป็นสายใยของสังคมที่ส่งผลต่อการอยู่ร่วมกันและการพัฒนาประเทศ

10. อรรถพร กงวิไล (2545) ศึกษาความรู้เท่าทันสื่อในการเปิดรับรายงานผลการสำรวจประชามติของคนกรุงเทพฯ พบว่ามีความรู้เท่าทันและความเชื่อถือผลสำรวจในระดับสูง แต่การรับรู้ข้อมูลประกอบผลสำรวจอยู่ระดับต่ำ โดยเพศ อายุ รายได้ อาชีพ และการศึกษา สูงสุดสัมพันธ์กับพฤติกรรม的开รับและความรู้เท่าทันสื่อ ขณะที่อายุและอาชีพสัมพันธ์กับความเชื่อถือผลสำรวจ

11. วราภรณ์ ชื่อประดิษฐ์กุล (2543) ศึกษาความรู้และทัศนคติของเยาวชนต่อพระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์ พบว่า ครอบครัวและเพื่อนมีอิทธิพลระดับปานกลาง โรงเรียนมีอิทธิพลระดับน้อย และสื่อมวลชนมีอิทธิพลระดับมากต่อความรู้และทัศนคติทางพุทธศาสนาของเยาวชน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยที่ผสมผสานการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Research) กับการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) รวมทั้งวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงบรรยาย (Descriptive Research)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้แก่ผู้บริหาร ครูโรงเรียนมัธยมศึกษาจุมณีศรีสะเกษ โรงเรียนสุรินทร์ราชมงคล จำนวน 14 รูป/คน และประชุมกลุ่มย่อยคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิโรงเรียน 14 รูป/คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม ชุดกิจกรรมพัฒนากิจกรรมและองค์ความรู้วัตรกรรมการการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย และแบบสอบถาม เพื่อวัดประเมินผลก่อนและหลังกิจกรรมและองค์ความรู้วัตรกรรมการการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยวางแผนเตรียมความพร้อมก่อนลงพื้นที่ แล้วเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิโดยใช้แบบบันทึกการสนทนา จากนั้นทดลองใช้วัตรกรรม/กิจกรรมเพื่อประเมินความเหมาะสมและปรับปรุง เก็บข้อมูลเชิงปริมาณด้วยแบบสอบถามที่พัฒนาจากแนวคิดทฤษฎี แจกกลุ่มตัวอย่างผู้เข้าอบรม 60 คน ก่อน-หลังอบรม แล้ววิเคราะห์สถิติและนำเสนอเป็นตารางพร้อมคำบรรยาย โดยคณะผู้วิจัยเก็บด้วยตนเอง

การวิเคราะห์ข้อมูลข้อมูลเชิงคุณภาพ จากเอกสาร สัมภาษณ์ และสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ตรวจสอบความน่าเชื่อถือและนำเสนอแบบพรรณนา

ข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถามก่อน-หลังอบรม วิเคราะห์ด้วยร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

การพัฒนากิจกรรมและองค์ความรู้วัตรกรรมการการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทยสรุปผลตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ดังนี้

1. พัฒนากิจกรรมและองค์ความรู้นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ

พัฒนากิจกรรมและองค์ความรู้นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ จาก 2 โรงเรียนคือ โรงเรียนมัธยมศึกษาจุลฉัตรศรีสะเกษ พบว่าใช้ทรัพยากรมนุษย์ที่มีประสิทธิภาพ และเทคโนโลยีพัฒนา ระบบสื่อสาร ทำให้กระแสการบริหาร นำเทคโนโลยีเข้ามาสร้างเครือข่ายแผ่กระจายครอบคลุมพื้นที่ส่วนต่าง ๆ ของสถานศึกษา หรือของโลกอย่างรวดเร็ว ผลของการเปลี่ยนแปลงทำให้เกิดกระแสสำคัญ ๆ ที่เข้าสู่ความเป็นสากลรวมทั้งการจัดการศึกษา โดยยึดหลักการคือ มีความยุติธรรม มีความมุ่งมั่น ชยัน อดทน มีความรับผิดชอบสูง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีภาวะผู้นำสูง และบูรณาการหลักพุทธธรรมสู่ปรัชญาของโรงเรียน วิสัยทัศน์ เอกลักษณ์ และอัตลักษณ์ ส่วนโรงเรียนสุนทรภะราชวงศมีหลักการคือ 1)ยึดหลักการบริหารแบบมีส่วนร่วมเป็นแนวทางการจัดการศึกษาสอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน ที่ต้องการให้เด็กมีทักษะการคิดการทำงานร่วมกันและสามารถสร้างอาชีพได้ 2) การดำเนินงานในลักษณะของประชาธิปไตย เป็นความร่วมมือของภาครัฐ ภาคเอกชนและ ภาคประชาสังคม รวมกันทั้งสามภาค 3) เน้นการมีส่วนร่วม 4) ระบบการคัดเลือกครู พิจารณาจากคนที่มีจิตใจดี 5) นักเรียนมีส่วนร่วมในการคัดเลือกสภาพแวดล้อมและแหล่งเรียนรู้ มีความเหมาะสม เอื้อต่อการเรียนรู้ 6) การพัฒนาจิตใจของนักเรียนและครู ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแกนกลางสร้างความผูกพันด้วยความรัก ความเมตตา ความสามัคคี ผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการคุณค่าความเป็นมนุษย์

การพัฒนากิจกรรมและองค์ความรู้นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธผู้วิจัยและคณะได้นำจุดร่วมของทั้ง 2 โรงเรียนมาเป็นแม่แบบดังนี้

- 1) การใช้หลักธรรมในการบริหาร
- 2) การมีส่วนร่วม
- 3) นำเทคโนโลยีมาใช้ในการสื่อสาร
- 4) กระตุ้นให้รู้คิด
- 5) ทำให้ดูเป็นตัวอย่าง
- 6) ประสานความร่วมมือ
- 7) การคัดเลือกบุคคลภายใต้เงื่อนไขที่กำหนด
- 8) ใช้หลักกัลยาณมิตร

2. สร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้วัตรกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย

สร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้วัตรกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย ผู้วิจัยได้ถอดแบบมาจาก 2 โรงเรียนและนำไปใช้ที่อำเภอดำรงวิทยะ จังหวัดอยุธยา โดยมีรายละเอียดกิจกรรมดังนี้

1. กิจกรรมการสื่อสารเพื่อการเรียนการสอนเชิงพุทธ

เป็นกิจกรรมที่ให้นักเรียนรู้จักการเรียนการสอนแบบปกติและการเรียนการสอนเชิงพุทธ โดยการบรรยายเปรียบเทียบการจัดการเรียนการสอนทั้งสองแบบ

การดำเนินกิจกรรมให้นักเรียนทำกิจกรรม โดยการถามตอบและแสดงความคิดเห็นในหัวข้อ “การศึกษาในอุดมคติของเราจะเข้ากับพุทธศาสนาอย่างไร?” เพื่อให้นักเรียนได้สื่อสารในความคิดของตนเองและถ่ายทอดให้เพื่อนในระดับเดียวกัน รุ่นเดียวกัน ได้รับฟังและแสดงความคิดเห็นร่วมกัน

2. กิจกรรมการสื่อสารในสังคมเชิงพุทธ

เป็นกิจกรรมให้นักเรียนได้แสดงออกถึงการสื่อสารในสังคม เพื่อให้สังคมเข้าใจซึ่งกันและกันโดยใช้หลักพุทธธรรม เข้ามาประยุกต์บูรณาการ

การดำเนินกิจกรรม มีการ์ดภาพซึ่งเป็นภาพทั่วไปหลายๆใบที่นักเรียนได้เคยเห็นและให้นักเรียนมองในระยะเวลาที่สั้น เลือกการ์ดที่ถูกต้องที่สุด ผู้สอนอธิบาย ให้นักเรียนมองภาพและคิดว่าภาพนั้นที่หยิบมาตรงกับตัวเองในลักษณะไหน หลังจากนั้น ให้จับคู่เพื่อนและให้อธิบายภาพนั้นให้เพื่อนฟังและสลับกันให้เพื่อนเล่าเรื่องในการ์ดที่เพื่อนหยิบมาให้เราฟัง เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันในสังคม

3. กิจกรรมการสื่อสารเพื่อการดำเนินชีวิตเชิงพุทธ

เป็นกิจกรรมที่ให้นักเรียนได้คิดจากสถานการณ์ปัจจุบันทันด่วนและเตรียมความพร้อมรับมือกับสถานการณ์ในการดำเนินชีวิตในอนาคตข้างหน้า

การดำเนินกิจกรรม ให้นักเรียนจับกลุ่ม 4-5 คน โดย ผู้สอน จะให้มีวลี เช่น “อยู่ให้ได้ , อีกสองร้อยปีข้างหน้า , เมตตา , ฉันมีความสุข, หายใจกันเถอะ ฯลฯ” เพื่อให้นักเรียนช่วยกันคิด ถ้าหากการใช้ชีวิตในปัจจุบันมีทั้ง ความสุข ความทุกข์ ปัญหา แล้วถ้าหากมีคำวลีเหล่านี้ นักเรียนจะสื่อสารให้คนในสังคม ได้รับรู้และสบายใจในแนววิถีพุทธอย่างไร? และให้นักเรียนได้ร่วมกันคิด พร้อมทั้งออกมาอภิปรายแลกเปลี่ยนเรียนรู้การใช้ชีวิตในสังคม

4. กิจกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย

เป็นกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนการเรียนรู้เท่าทันสื่อสถานการณ์ในปัจจุบัน ไม่หลงและติดอยู่ในวังวนของโลกโซเชียลมีเดีย โดยการเสพสื่อให้มีสติ

การดำเนินกิจกรรม ผู้สอนแจกกระดาษ A4 ให้นักเรียนทุกคน โดยตั้งคำถาม “เมื่อนักเรียนเป็นคนคนหนึ่งที่สามารถช่วยตัดไฟแต่ต้นลมในการเสพสื่อในสังคมอย่างมีสติ นักเรียนอยากจะบอกอะไรกับคนในสังคม” ให้นักเรียนอธิบายเขียนลงในกระดาษ A4 เพื่อให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นผ่านตัวหนังสือและใช้ความคิดของตัวเองประกอบการสื่อสารกับตัวเอง คนใกล้ตัว คนในสังคม เพื่อจะได้เป็นเกาะป้องกันในการตกหลุมสื่อที่อันตรายในสังคม

5. ประเมินชุดกิจกรรมองค์ความรู้นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย

ชุดกิจกรรมองค์ความรู้นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย รายด้าน อยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าสูงที่สุดอยู่ในระดับมากที่สุดคือด้านการให้บริการของเจ้าหน้าที่ (ค่าเฉลี่ย 4.82) รองลงมาคือ ด้านสถานที่/ระยะเวลา/อาหาร อยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.50) ต่ำสุดคือด้านความรู้ความเข้าใจ อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.93) เมื่อจำแนกรายด้านพบว่า

ด้านวิทยากร อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.44) โดยด้านที่มีค่าสูงที่สุดอยู่ในระดับมากที่สุดคือใช้ภาษาที่เหมาะสมและเข้าใจง่าย (ค่าเฉลี่ย 4.83) รองลงมาคือการตอบคำถามของวิทยากร อยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.62) ต่ำสุดอยู่ในระดับมากที่สุดคือด้านการเตรียมตัวและความพร้อมของวิทยากร (ค่าเฉลี่ย 3.89)

ด้านสถานที่/ระยะเวลา/อาหาร อยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.50) โดยด้านที่อาหาร มีความเหมาะสม (ค่าเฉลี่ย 4.89) รองลงมาคือด้านระยะเวลาในการอบรม/สัมมนา มีความเหมาะสม (ค่าเฉลี่ย 4.58) และด้านที่มีค่าต่ำสุดคือความพร้อมของอุปกรณ์โสตทัศนูปกรณ์ (ค่าเฉลี่ย 3.96)

ด้านการให้บริการของเจ้าหน้าที่ อยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.82) โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การให้คำแนะนำหรือตอบข้อซักถามของเจ้าหน้าที่ (ค่าเฉลี่ย 4.89) รองลงมาคือ การบริการของเจ้าหน้าที่ (ค่าเฉลี่ย 4.86) และต่ำสุดคือด้านการอำนวยความสะดวกของเจ้าหน้าที่ (ค่าเฉลี่ย 4.73)

ด้านความรู้ความเข้าใจ อยู่ในระดับ มาก (ค่าเฉลี่ย 3.93) โดยด้านที่มีค่าสูงสุดคือสามารถบอกประโยชน์ ได้ (ค่าเฉลี่ย 4.47) รองลงมาคือด้านความรู้ ความเข้าใจในเรื่องนี้หลังการอบรม (ค่าเฉลี่ย 4.44) ด้านที่มีค่าต่ำสุดอยู่ในระดับปานกลางคือด้านสามารถบอกข้อดีได้ (ค่าเฉลี่ย 2.38)

ด้านการนำความรู้ไปใช้ อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.26) โดยด้านที่มีค่าสูงสุดคือด้านสามารถนำความรู้ไปเผยแพร่/ถ่ายทอดแก่ชุมชนได้ (ค่าเฉลี่ย 4.49) รองลงมาคือด้านสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานได้ (ค่าเฉลี่ย 4.39) ด้านที่มีค่าต่ำสุดคือด้านมีความมั่นใจและสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ได้ (ค่าเฉลี่ย 3.97)

ด้านความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.39) โดยด้านที่มีค่าสูงสุดคือด้านพึงพอใจกับการเข้าร่วมโครงการ (ค่าเฉลี่ย 4.49) รองลงมาคือด้านตระหนักในคุณค่าของหลักการ 9 ดี (ค่าเฉลี่ย 4.39) ด้านที่มีค่าต่ำสุดคือด้านได้รับประโยชน์จากการดำเนินโครงการ (ค่าเฉลี่ย 4.34)

ข้อเสนอแนะอื่น ๆ ที่ได้จากการจัดกิจกรรมชุดกิจกรรมองค์ความรู้นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย

1. ควรจัดโครงการให้มีความถี่มากกว่า
2. ควรเสริมกิจกรรมที่เกี่ยวกับการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์
3. ควรมีการนำวัด บ้าน โรงเรียนเข้ามามีส่วนร่วม
4. ควรสร้างความร่วมมือกับองค์กรภาครัฐในท้องถิ่น

อภิปรายผล

การพัฒนากิจกรรมและองค์ความรู้นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย อภิปรายผลดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 การพัฒนากิจกรรมและองค์ความรู้นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ การพัฒนากิจกรรมและองค์ความรู้นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธจากสองโรงเรียนต้นแบบสะท้อนว่า การบริหารสถานศึกษาให้ทันยุคดิจิทัลต้องผสานคน เทคโนโลยี และพุทธธรรมเข้าด้วยกัน โรงเรียนมัธยมศึกษาจุลฉนิศรียะเกษเด่นด้านการใช้บุคลากรอย่างมีประสิทธิภาพและพัฒนาเครือข่ายการสื่อสารด้วยเทคโนโลยี ส่งผลให้การจัดการศึกษาทันสมัยและสอดคล้องความเป็นสากล พร้อมยึดคุณธรรมผู้นำและบูรณาการพุทธธรรมเป็นอัตลักษณ์โรงเรียน ขณะที่

โรงเรียนสุรินทร์ราชมงคลเน้นการบริหารแบบมีส่วนร่วมและความร่วมมือทุกภาคส่วน เปิดพื้นที่ให้นักเรียนร่วมออกแบบแหล่งเรียนรู้ คัดเลือกครูจากคุณธรรม และใช้หลักธรรมเป็นแกนกลางพัฒนาจิตใจและความสามัคคี

จากการสังเคราะห์ร่วมกัน ผู้วิจัยได้แม่แบบนวัตกรรม 8 ประการ ได้แก่ ใช้หลักธรรมในการบริหาร เน้นการมีส่วนร่วม ใช้เทคโนโลยีเพื่อสื่อสาร กระตุ้นให้รู้คิด เป็นแบบอย่างประสานความร่วมมือ คัดเลือกบุคคลตามเงื่อนไข และใช้หลักกัลยาณมิตร เพื่อพัฒนาเยาวชนให้รู้เท่าทันสื่ออย่างมีทักษะและคุณธรรมควบคู่กันสอดคล้องกับ ทศนีย์ เจนวิถีสุข (2554) ที่อธิบายว่า การสื่อสารทั้งระดับมวลชน ระดับบุคคล และการสื่อสารกับตนเอง ล้วนสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงสังคม โดยเฉพาะกระบวนการสื่อสารกับผู้อื่น (ปรโตโฆสะ) ร่วมกับการสื่อสารกับตนเอง (โยนิโสมนสิการ) และการปฏิบัติด้านศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทั้งระดับปัจเจกและสังคม นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ สายน้ำผึ้ง รัตนงาม (2557) ที่เสนอว่าการรู้เท่าทันสื่อเชิงพุทธอาศัยสติสัมปชัญญะ การคิดวิเคราะห์ และปัญญาตามหลักธรรม เพื่อพัฒนา “ศีล สมาธิ ปัญญา” ให้เกิดความเข้าใจและใช้สื่ออย่างเหมาะสม

วัตถประสงค์ที่ 2 การสร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อ ผู้วิจัยได้พัฒนาชุดกิจกรรมองค์ความรู้นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย โดยถอดแบบจากโรงเรียนต้นแบบ 2 แห่งและนำไปประยุกต์ใช้ในอำเภอน้อย จังหวัดอุตรดิตถ์ ผ่าน 4 กิจกรรมหลักที่มุ่งเสริมทั้งทักษะการสื่อสาร การคิดวิเคราะห์ และการมีสติในการเสพสื่อ กิจกรรมที่ 1 เน้นการเรียนรู้ความแตกต่างระหว่างการสอนทั่วไปกับการเรียนการสอนเชิงพุทธผ่านการถามตอบและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทำให้ผู้เรียนสะท้อนมุมมองตนเองและสร้างความเข้าใจร่วมกัน กิจกรรมที่ 2 ใช้การ์ดภาพเป็นสื่อกลางให้ผู้เรียนตีความ เชื่อมโยงกับตนเอง และสื่อสารแลกเปลี่ยนกับเพื่อน ส่งเสริมการฟังอย่างลึกซึ้งและการเข้าใจผู้อื่นตามแนวพุทธ กิจกรรมที่ 3 ใช้วิธีสะท้อนชีวิตให้ผู้เรียนทำงานกลุ่มเพื่อออกแบบสารเชิงบวกและแนวทางรับมือปัญหาในอนาคต ช่วยฝึกการคิดเชิงระบบและการสื่อสารเพื่อเยียวยาจิตใจ ส่วนกิจกรรมที่ 4 เปิดพื้นที่ให้ผู้เรียนเขียนข้อคิดเพื่อชวนสังคมเสพสื่ออย่างมีสติ ทำให้ผู้เรียนตระหนักบทบาทตนเองในการป้องกันผลกระทบจากสื่อและสร้างภูมิคุ้มกันทางใจ ผลการดำเนินกิจกรรมสะท้อนว่า การบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้ากับกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมทำให้เยาวชนกล้าแสดงออกมากขึ้น สื่อสารอย่างมีเหตุผล และพัฒนาทักษะการกำกับตนเองในการใช้สื่อได้ดีขึ้น โดยรูปแบบกิจกรรมที่หลากหลายทั้งพูดคุย ทำงานกลุ่ม และเขียนสะท้อนคิด ช่วยให้ผู้เรียนเชื่อมโยงจากการรู้เท่าทันสื่อในระดับความเข้าใจ ไปสู่การรู้เท่าทัน

ตนเองและการใช้สื่ออย่างรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญของนวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธในบริบทเยาวชนไทย แนวทางนี้สอดคล้องกับ ญัตินันท์ ประกายสันติสุข (2547) ที่ชี้ว่าการใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพช่วยให้ผู้รับสารเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านความคิด เจตคติ และพฤติกรรมในทางที่ดีขึ้น รวมถึงสอดคล้องกับ พัทธพิร์ มะลิสุวรรณ (2550) ที่พบว่าการสื่อสารส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง 3 ด้าน คือ พุทธิพิสัย เจตพิสัย และทักษะพิสัย ซึ่งสะท้อนว่ากิจกรรมสื่อสารสามารถพัฒนาผู้เรียนได้หลายมิติ

วัตถุประสงค์ที่ 3 การประเมินชุดกิจกรรมองค์ความรู้นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อ ผลการประเมินสะท้อนว่าชุดกิจกรรมมีความเหมาะสมและได้รับการยอมรับในระดับมาก โดยเฉพาะด้านการให้บริการของเจ้าหน้าที่ที่ได้คะแนนสูงสุด แสดงถึงการจัดกระบวนการสนับสนุนที่เอื้อต่อการเรียนรู้และสร้างแรงจูงใจให้ผู้เข้าร่วม ขณะที่ด้านสถานที่ระยะเวลา และอาหารอยู่ในระดับสูงเช่นกัน สะท้อนความพร้อมของสภาพแวดล้อมที่ช่วยให้การเรียนรู้ดำเนินได้อย่างราบรื่น ส่วนด้านความรู้ความเข้าใจแม้ได้คะแนนต่ำสุดเมื่อเทียบกับด้านอื่น แต่ยังอยู่ในระดับมาก แสดงว่ากิจกรรมสามารถพัฒนาความรู้ได้จริง อย่างไรก็ตามอาจต้องเสริมวิธีการเรียนรู้เชิงลึกให้เหมาะสมกับความแตกต่างของพื้นฐานผู้เรียน ผลดังกล่าวสอดคล้องกับงานของ วราภรณ์ ชื่อประดิษฐ์กุล (2543) ที่พบว่าสื่อมวลชนมีอิทธิพลต่อความรู้และทัศนคติของเยาวชนในระดับมาก และยังสอดคล้องกับ สำราญ สมพงษ์ (2559) ที่เสนอว่าการสื่อสารเพื่อสันติภาพตามแนวพุทธเน้น “วาจาสุภาสิต” ซึ่งประกอบด้วยความเหมาะสมกาล ความจริง ความไพเราะ ความเป็นประโยชน์ และเมตตา โดยต้องพิจารณาเงื่อนไขการใช้คำพูดให้เหมาะสม เพื่อให้เกิดผลดีต่อผู้รับสารและสังคม

องค์ความรู้ใหม่

โรงเรียนมัธยมศึกษาจุลฉนิศรีสะเกษ	โรงเรียนสุรินทร์ราชมงคล	จุดร่วมของทั้ง ๒ โรงเรียน
ใช้ทรัพยากรมนุษย์ที่มีประสิทธิภาพและเทคโนโลยีพัฒนา ระบบสื่อสาร ทำให้กระแสการบริหาร นำเทคโนโลยีเข้ามาสร้างเครือข่ายแก่กระจายครอบคลุมพื้นที่ส่วนต่าง ๆ ของสถานศึกษา หรือของโลกอย่างรวดเร็ว ผลของการเปลี่ยนแปลงทำให้เกิดกระแสสำคัญ ๆ ที่เข้าสู่ความเป็นสากลรวมทั้งการจัด	- ยึดหลักการบริหารแบบมีส่วนร่วมเป็นแนวทางการจัดการศึกษาสอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน ที่ต้องการให้เด็กมีทักษะการคิด การทำงานร่วมกันและสามารถสร้างอาชีพได้ - การดำเนินงานในลักษณะของประชาธิปไตย เป็นความร่วมมือของภาครัฐ ภาคเอกชน และ ภาคประชาสังคม รวมกันทั้งสามภาค	- การใช้หลักธรรมในการบริหาร -การมีส่วนร่วม -นำเทคโนโลยีมีสร้างการสื่อสาร -กระตุ้นให้รู้จักคิด -ทำให้ดูเป็นตัวอย่าง -ประสานความร่วมมือ -การคัดเลือกบุคคลภายใต้เงื่อนไขที่กำหนด

การศึกษา โดยยึดหลักการคือ มีความ ยุติธรรม มีความมุ่งมั่น ขยัน อดทน มี ความรับผิดชอบสูง มีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ มีภาวะผู้นำสูง และบูรณา การหลักพุทธธรรมสู่ปรัชญาของ โรงเรียน วิสัยทัศน์ เอกลักษณ์ และอัต ลักษณ์	- เน้นการมีส่วนร่วม - ระบบการคัดเลือกครู พิจารณาจากคนที่ มีจิตใจดี - นักเรียนมีส่วนร่วมในการคัดเลือก สภาพแวดล้อมและแหล่งเรียนรู้ มีความ เหมาะสม เอื้อต่อการเรียนรู้ - การพัฒนาจิตใจของนักเรียนและครู ใช้ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็น แกนกลางสร้างความผูกพัน ความรัก ความเมตตา ความสามัคคี ผ่าน กระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการคุณค่า ความเป็นมนุษย์	-ใช้หลักกัลยาณมิตร
--	---	--------------------

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การพัฒนากิจกรรมและองค์ความรู้นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของ
เยาวชนไทย พัฒนาจากต้นแบบ 2 โรงเรียน โดยเน้นความต่อเนื่องและการมีส่วนร่วมเป็นหัวใจ
สำคัญ จึงควรได้รับความร่วมมือจากชุมชนและภาครัฐอย่างจริงจัง พร้อมสนับสนุนและต่อยอด
ให้เหมาะกับบริบทพื้นที่อย่างสม่ำเสมอ สำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ควรมุ่งสร้างเครือข่ายพื้นที่
นวัตกรรมให้เข้มแข็ง ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนแบบบูรณาการ และศึกษาการต่อยอด
นวัตกรรมให้สอดคล้องกับวิถีใหม่ในภาวะวิกฤตเพื่อใช้งานได้จริงและยั่งยืน

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย การพัฒนากิจกรรมและองค์ความรู้นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของ
เยาวชนไทย เป็นการพัฒนากิจกรรมจากการถอดแบบมาจาก 2 โรงเรียน คือโรงเรียนมัธยม
จุลฉวีศรีสะเกษ และโรงเรียนสุรินทร์ราชมงคล ระบบในการบริหารจัดการคือใช้ความต่อเนื่อง
และการมีส่วนร่วม ดังนั้นการที่จะทำให้กิจกรรมและองค์ความรู้นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ
เพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทยประสบความสำเร็จจำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของ
ประชาชนในพื้นที่กับภาครัฐ ต้องอย่างต่อเนื่องและพัฒนาต่อยอดตลอดเวลา

**2. ข้อเสนอแนะ
ในวิจัยครั้งต่อไป** 1) การสร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของ
เยาวชนไทย 2) การมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อพัฒนานวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธแบบบูรณาการ
3) การต่อยอดนวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธโดยใช้หลักการแบบวิถีใหม่ในภาวะวิกฤต

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ. (2554). สื่อสารมวลชน: ทฤษฎีและแนวทางการศึกษา. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์.
- กิตติมา สุรสนธิ. (2555). การรู้เท่าทันสื่อกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง. วารสารนิเทศศาสตร์ธุรกิจบัณฑิต, 6(2).
- ดวงพร คำณวนวัฒน์, พรทิพย์ อุสุภรัตน์ และ นิยะนันท์ สำเภาเงิน. (2552, 12 กรกฎาคม). สื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลงสังคม: กรณีปฏิบัติการลดความเสี่ยงต่อการเป็นโรคความดันโลหิตสูง หัวใจ และเบาหวาน ต.หันคา อ.หันคา จ.ชัยนาท. ใน เอกสารประกอบการประชุมวิชาการโครงการเมธีวิจัยอาวุโส ปีที่ 3/2552. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ณัฐนันท์ ประกายสันติสุข. (2547). ประสิทธิภาพของการสื่อสารในการเผยแพร่ธรรม: หลักสูตรการพัฒนาจิตให้เกิดปัญญาและสันติสุข (ฉบับย่อ). (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์.
- ปณัชญา สีสายุทธ. (2558). การสื่อสารทางการเมืองเพื่อสันติเชิงพุทธบูรณาการ. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ปิยโสภณ. (2551). สร้างชีวิต. กรุงเทพมหานคร:ธรรมสภา.
- พัทธพีร์ มะลิสุวรรณ. (2550). กระบวนการสื่อสารในการขัดเกลาทางสังคมของนักเรียนนายร้อยโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า. ใน วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พุทธทาสภิกขุ. (2542). ธรรมคือทุกสิ่งที่เป็นสำหรับมนุษย์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภา.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2542). ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎก: หมวดยุทธศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.
- ทัศนีย์ เจนวิถีสุข. (2554). การสื่อสารเชิงพุทธกับการเปลี่ยนแปลง. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- บุญทัน ดอกไธสง. (2547). ยุทธศาสตร์การบริหารการพัฒนา (อดีต-ปัจจุบัน). กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์เสมอธรรม.

- วราภรณ์ ชื่อประดิษฐ์กุล. (2543). ความรู้และทัศนคติของเยาวชนที่มีต่อพระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิโรจน์ ศรีหิรัญ. (2551). ความรู้เท่าทันหนังสือพิมพ์ของประชาชนในกรุงเทพมหานคร. ใน รายงานวิจัย. มหาวิทยาลัยสยาม.
- สายน้ำผึ้ง รัตนงาม. (2557). พุทธวิธีการรู้เท่าทันสื่อโทรทัศน์ในสังคมไทย. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำราญ สมพงษ์. (2559). วิเคราะห์รูปแบบการสื่อสารเพื่อสันติภาพในสื่อออนไลน์ตามแนวทางพุทธสันติ. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมสุข นิธิอุทัย. (2554). การพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธในสังคมไทย. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- อรรถพร กงวิไล. (2545). ความรู้เท่าทันสื่อในการเปิดรับรายงานผลการสำรวจประชามติของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร. ใน รายงานวิจัย. มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น.
- อัญชลี เอกศาสตร์. (2554). การแสวงหาข่าวสารการเมืองผ่านเฟซบุ๊กและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร. ใน วิทยานิพนธ์วารสารศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.